

יומא דנשמתא

הגה"ק רבי אשר לעמיל מגאלין זי"ע יומא דהילולא ח' כסלו (תרי"א)

"חשמה חומשי תורה" - כך תוארו חמשת הגאונים הצדיקים בני הגאון רבי **אברהם לעווי** זצ"ל מק"ק פוזנא, הלא המה: רבי שלמה זלמן אבי"ד זלאטשוב, רבי אשר לעמיל אבי"ד גאלין, רבי נחום אבי"ד שאדק (יהודע בשם "רבי נחום שאדקיער"), רבי יעקב יהודה לייב אבי"ד שעלשין וראבי"ד עדת אשכנזים בירושלים, רבי ישראל מקויל.

נשוא מאמרנו הוא בנו השני רבי **אשר לעמיל** זצ"ל שהיה אבי"ד גאלין שבפולין, ועם עלייתו לאח"ק שימש כדיון בבי"ד של עדת האשכנזים בעיה"ק ירושלים תובב"א.

ברוך מננים אשר:

הצדיק רבי **אשר לעמיל לעווי**, נולד בן השנים תק"ס - תק"ע, וכאביו, רבי אברהם, ואחיו, קיבל תורה אצל רבה של ווארשא הגי"ר שלמה זלמן ליפשיץ זצ"ל - בעל ה'חמדת שלמה'. לאחר מכן יצא מים על ידי הגי"ר יעקב מליסא זצ"ל - בעל 'נתיבות המשפט', ואף סייע לרבו בעריכת והדפסת הספר 'חוות דעת' על יורה דעה. בהגיעו לפרקו כשהוא בן ביתו עם מרת אסתר ע"ה בת דודו הגי"ר אברהם מרגליות זצ"ל ראבי"ד פרוישטאט בפרוסיה ומח"ס 'ברית אברהם' על התהלים (פיעורקוב תרנ"ט).

תחילה שימש ברבנות שעלשין חסמוכה לפוזנא, שם היה בקרבנו של גאון ישראל רבי עקיבא איגר זצ"ל וקיבל הרבה ממנהגיו. אח"כ נתמנה לאבי"ד גאלין שמחוז קאליש, שם נתפרסם בפקחותו וישרותו, עד כי הועד שבתקופתו לא היה אף יהודי שחלך להתדיין בערכאות, ואף שאינם בני ברית היו באים להתדיין לפניו.

מעדו נכספה וכלתה נפשו השאיפה לעלות לארץ הקודש, דבר שבה לדידי בטיו, כפי שסופר על ידי אנשי עירו, שמדרכו בקודש לא היה רבי אשר לעמיל מאריך בתפילתו, מפני טירחא דציבורא, אבל כיון שהגיע לברכת "וירושלם עירך ברחמים טובים", שוב לא יכול לעבור עליה במרוצה כמלאך הברכות, והיה מאריך ושושן בה דמעות עד כלות הנפש... אמרו זה לזה: אין כוחותיו של רבינו מספיקים לחזיק את גופו רחוק מירושלים זמן רב, וסופו שיעלה אליה לחנונה גם אם עודה בחורבנה...

"עליית שלשת האחים"

ימי שלותם של האחים הגאונים, בני רבי אברהם מפוזנא, לא ארכו על אדמת פולין, בפרק זמן קצר נגדעו שנים מחמשה ארזים אלה בערדם באיבם, הגדול שבאחים רבי שלמה זלמן מולאטשוב נקטף במגיפת החולי-רע רח"ל שהשתוללה בשנת תקצ"א, והוא כבן ארבעים שנה, ואחריו נפטר רבי ישראל העציר שבאחים, במינית חסונה והוא אף כבן כ"ו שנה. גם אחותם היחידה הצדיקת מרת גיטל ע"ה, אשת הגי"ר יוסף יוסקא ליטנער אבי"ד קלעטשאווה, נפטרה בדמי ימיה בחשאיירה בת קטנה.

אחר שלשת האסונות שנתכו על המשפחה בזה אחר זה, החליטו שלשת האחים שנשארו להגשים את מאוויהם לעלות לארץ הקודש ולמצוא בה נחמתם, וכדברי רבי אשר לעמיל בדרשת הפרידה שלו מקהילתו בחו"ל:

"יתברך העזר וישתבח המושע, ויתעלה הבורא וישתבח היוצר, אשר בראנו לכבודו לעבדו ולעסוק בתוה"ק, האמנם בעיני' **פנעי הזמן אשר אין רגע בלא פגע, ואירץ ארץ העמים מהם עזרכינו מלשכות ענבותי השניות**, ונתעשרו רעיונינו הלא צבא לאנוש על פני תבל ומתי נעשה לביתנו, לבנות לו בית נאמן, והנה **זה כמה שנים נכספה וגם כלתה נפשנו לראות פני הקדש פנימה, לתקוע אהלינו בארץ הקדושה תוב"א**, והנה הימים ממשמשין ובאין, הנה כי הסיבות המונעות רבי בלי מספר נונדע לכל בר אנוש, ובפרט כי אין הקומץ מושבע וכו' הטעה אשר בדידנו להוצאה רבה כזו, אמנם **אחרי כי נוצצה רוח חמדה בכל אנשי העשימה אנתו להשליך גיוסם מרחוק, להיות נודד והולך להגיע למחוז חפצינו**, אשר מימים ימימה הוא מגמתנו ותשוקתנו, אחרי שחיבתו זצ"ל לדרוש עיר מקדשנו יפקד לציון (י"ת: אשר לעמיל) כמאמר ציון דורש אין לה' מכלל דבעי דרשתי..." (להדגיש נדפס בקובץ "מדרים", חוברת לו, ניו יארק תשל"ב, עמ' 157-165; ובספר הוחרן שאי"ה העולים, בי"ב תשי"ב, עמ' קע"ט; עפ"י העתקת נדבו רבי לייב טודרוס זצ"ל).

במקורות אחרים מסופר על דבר חלום שחלם רבי אשר לעמיל, ותנה הוא רואה איש זקן כולו עוטה אור, ויאמר אליו דוק: "ע"ד מתי תישאר בארץ העמים? קום עלה ירושלימה וה' אתך בכל אשר תלך". מיד מכר את חפציו וארזו את מטלטליו, וכינס את בני קהילתו לבית חכנסת כדי להפריד מהם, ודרש לפניכם בגדול מעלת ארץ ישראל ובמצות תנית צדקה לעניי איה"ק.

ומסופר, שטרם כילו אנשי העיר להיפרד מרבים, והנה אחיו הצדיק רבי נחום בא אליו משאדיק. כולם היו סבורים כי שמע

אשר לעמיל מילא את מקומו. באחד הימים בא לפניו גר צדק שמל ולא טבל, ובהגיע יום שבי"ק, הורה רבי אשר לעמיל שחיבי לחלל את השבת, שלא יהא גדר "נכרי ששבת חיוב מיתה", ואכן אחרי תפילת מנחה כתב הרב משה אלתיות. משנודע הדבר ערערו עליו רבים מחכמי ירושלים, כשהראשון לציון וחכמי הספרדים כמעט שנידוהו. גם ברחבי תבל התפרסם פסק מחודש זה, שכגם שם היו שערערו עליו ויצאו כנגדו.

כדי להצדיק ולקיים את פסיקתו הרק"י רבי אשר לעמיל מכתבים אל הגר"ש סלאנט ששהה אז בווארשא ואל בעל העירון לגר. בשבוע לירושלים ערער גם הגר"ש סלאנט על הפסק. אולם רבי אשר לעמיל דחה את כל ראיות החולקים עליו וחזיק את פסקו בתשובתו הרמתה שנדפסה בקובץ "שומר ציון הנאמן" (בטאטו של בעל העירון לגר זצ"ל, חוברת קנד-קנה).

"מאשר שמנה לחמו"

אף שצנעו היה בכל מעשיו ועסקיו, ידעו כל אנשי ירושלים בו שאיש אלקים קדוש מתהלך ביניהם, דבוק בבוראו ופרשו מכל הבלי עולם הזה. ביותר נתקדש ונתעלה לאחר עלייתו ארצה, כשקבע עיקר לימודו בחכמת הנסתר יחד עם שני אחיו בקהל "מדרש חסידים בית אל" אצל המקובל הספרדי רבי יהודה הכהן זצ"ל (בעל 'אהלי יהודה' הרמב"ם וראשונות הבקר על זוה"ק).

וכה מספר על כך אחיו הגי"ר יעקב לייב בהקדמת ספרו 'בית לאבות' (נפ"ס אבות, ווארשא תרל"ב): "ובפרט שזכינו זה יותר מו"יך שנים שעלינו לישב בעזריק הני"ל, אני הצעיר והשלם עם שני אחי הרח"צ והג"י זצ"ל, ה"ה איש אלקים הרב הגאון הצדיק מהור"י אשר לעמיל זצ"ל שהיה אבד"ק גאלין, ואיש אלקים הרב הגאון הצדיק מו"ה נחום ז"ל שהיה אב"ד שאדיק, ומעת שבאנו לעיר הקדש חפשונו אחר רב צדיק גדול אשר למד ויגע הרבה בזה מעניונו, ותי"ל בדרך שאדם רוצה ללכת וכו' מצאנו לאיש הרב הצדיק וגדול בתורה ועבודה הרה"צ מו"ה יהודה הכהן אשר מעניונו לא חסר ממנו קצת בחצות לילה תמיר וגיו לעמוד בלימוד הזה ולקח לו הסרחה לחיות מייגע אתנו איזה שנים עד אשר זכינו להבין דרכי הלימוד באלו העניינים, ואח"כ שבק לן חיים, ושני אחי הג' והצ"י לא היה להם כל כפי מזגם וטבעם להיות מחפשים אחר רב אחר..."

כל ימי שבתו בירושלים, קידש מלחמה נגד המסיונרים, ששרצו אז לרוב בעיה"ק כדי לצוד נפשות ולנצל את עניות תושבי העיר לאלכדם ברשתם, ורבי אשר לעמיל עמד בפניו נגדם בכל כוחו ומרצו. ולפי המסופר התנכלו אותם רשעים להמיתו, היות ועמד בראש המהנית נגדם, ובאחד הלילות התגנב משומד אחד לביתו והכניס רעל בתוך סמי הרפואה שהיה רגיל לשתות, וכך נפל חלל על משמרת הקודש.

נלבי"ע ביום ח' כסלו שנת תרי"א, ועל מצבתו בחר הזיתים (חלקת הספרים, מבורד החר לצד דרום) פ"ג הרב הג' אשר היה מנהל לעדת ה' תורתו ויואנתו דיין מצויין דקהל אשכנזים פה עה"ק ת"ו מו"ה אשר לעמיל בהר"ר אברהם אב"ד דק"ק גאלין זצ"ל נלש"מ ביום ז' ח' כסלו תרי"א לפ"ק תצנצ"ה.

מסופר, כי ימים אחדים לפני פטירתו גזרו הוא ובית דינו תענית על עצינת גשמים, ובאותו יום נענו וירדו גשמי ברכה והוכרו על הפסקת הצום, אך הוא עצמו השלים תעניתו ואיש לא ידע טעמו ונימוקו. וקודם פטירתו צוה שבעת שגיטרכו להתפלל על הגשמים יבואו להשתטח על קברו ויושעו. ואכן מסופר כשהייתה פגע ענני גשמים, הלכו כמה מגדולי ירושלים ובתוכם נכדו הגי"ר ישראל חיים בריש"י בהר"ץ זצ"ל להתפלל על קברו, ותיכף החלו לרדת גשמים. כן מקובל שתהמרה"ל דיסקין היה שולח להתפלל על קברו, שאכן נודע כמקום המסוגל להפקד בדבר ישועה ורחמים.

מעט מוצרי מחירודישו נדפסו במשך השנים. בסוף ספר 'בית לאבות' (ירושלים תרס"ה, סי' א) הובאה ממנו תשובה ארוכה בענין גט על תנאי אותה כתב אל הגי"ר משה יהודה ליב מקוטנאט בעל שו"ת 'זית רען', וחותם: "עבד לעבדי ה' ועבד לאהוביו חקי בצ"ז (ראה בקיבוץ תורני מרכ"י גור, ח"ו ד, עמ' צג ואילך).

ראה מש"כ בתשובתו (שנדפסה בספר 'בית לאבות' סי' ג): "במה שנתחבתי עם בית דיר ולהשיבי דבר בענין אשת איש שהמירה דתה ונתערבה בן חת המיטענרס איזה שנים" וכו'.

וראה באריכות בספר 'השיבה לירושלים' (ירושלים תשס"ג, עמ' 352 ואילך).

4. בפרט בעניני זיווגים. ראה: 'ארח דוד' - תורת ותולדות הגא"צ רבי דוד בהר"ץ זצ"ל ומשפחת בית אבותיו, ירושלים תשע"א, עמ' תכח.

מאת: ח"ה ישכר בעריש ווייס הי"ד, ברוקלין נ.י.

על עליית אחיו ארצה, ובא להיפרד ממנו. אך התברר שגם רבי נחום חלם אותו החלום שחלם אחיו, והחליט לעלות עם בני ביתו ירושלימה, ובא עתה להיפרד מאחיו לפני הנסיעה... כשמוע שני האחים על דבר החלום אשר פקד את שניהם, ויפג לבם משמחה וגיל, ויאמרו זה לזה: תעה ידענו כי ה' עמנו, אמתו בדרך והנחנו ה' בדרך האמת, עתה טוב לנו כי נסע דרך העיר שעלשין להיפרד מאחינו הקטן רבי יעקב לייב החושב שם, בטרם נצא מן המדינה זו... עדים מדברים, והנה עלה ממרחק באה ולהפתעת כל נכנס אחיהם רבי יעקב לייב לבית הנכנסת. הם היו נדהמים לשמוע ממנו כי אין הוא חלם אותו חלום שעליו לעלות לאח"ק ובא לכאן כדי להיפרד מאחיו הגדול - - -

השמחה שאחזה את שלשת האחים לא תתואר כלל, כל מי שעמד באותו מעמד אמר: אין זאת כי אם אצבע אלקים, ועצת ה' היא תקום! ואכן בשנת תרי"א יצאו האחים ובני משפחותיהם מפולין, ואחרי טלטול דרך רבים הגיעו למחוז חפצם.

לפני עלייתו ארצה, נהג רבי אשר לעמיל אל ידידו הגי"ר שלמה איגר אבי"ד פוזנא (בן הגרעק"א זי"ע) שיעבש מאת הגביר רבי צבי הירש לעזרן זצ"ל שעמד בראש "הפקידים והאמרכלים" באמשטרדם, שהיה להם ידירות בירושלים, לתת דירה להאחים להתגורר בה. ואמנם הגר"ש איגר מילא את בקשתו ובשולל מכתבו אל הגביר הגי"ל (מיום ט"ט טבת תרי"ה) הוסיף בה"ל: "... הרב דק' גאלין דרשני להכירי לכבודו, אולי יחסד עמו לתת לו מדור בחצרו, ובל אכבשו עדותי, כי אמנם ידוע האיש לצדיק וטוב בכל דרכיו, וישב כנבדו גדול על כסאו, ומדעתו השליך הכל ממנו, כי חפץ באה"ק. גם אחיו החולקים אתו, ששב כל אחד השקט על כסאו איש לפי ערכו, וגם הם טובים וישרים מאד, ובהיותי יושב בק' קאליש שמעתי תהילות רבות מהם, וביתר עוז עוד מהרב דגאלין ש' כי הוא שונא בעצ ומתחסד עם קונו, ודרך כלל מחזיקים העם לאחים אלה לזרע קודש. זהו ידעתי ואספירה" (נדפס בקובץ יכרם שלמה, מ"א תשי"ט).

מורא ודאין בירושלים:

עם הגיעו נתמנה רבי אשר לעמיל לכהן כדיון לעדת האשכנזים בבית דינו של הגי"ר נחמן שלמה הלוי, שהיה מלפנים אבי"ד משטטש-חדש ובעל "עטרת שלמה" (ביאור על חשי"ד חיים, ירושלים תרי"ג).

מסופר, שכל הבא לבית דינו לא הרהיב עוז לומר שקר בפניו, ולא הכחישו בעלי הדין זה את זה. דרכו היתה, לשמוע הטענות ביום שני ולא היה דן עד יום חמישי, והטענות שהיה מקבל ביום חמישי היה מוסק רק ביום שני בשבוע הבא, ובימים שביעתיים היה רגיל לילך למקום המעשה וחוקר דורש את פרטי ההלכה עד תומם. מאתם פירסום פסקיו הברורים והנחרצים היו גם הישמעאלים באים לדון לפניו.

מירושלים עתה"ק המשיך לעמוד בקשר עם ידידו הגר"ש איגר, וכשהגיע לפניו שאלה בהלכה, וידע שהגר"ש איגר לא נהג אז להשיב לרבים ממדינות אחרות, הדינש במכתבו שיושבי אה"ק שאני וראויים שישב להם על שאלותיהם, אך הגר"ש איגר לא סביר וקביל, בהשיבו: "להרחב המאוה"י רבי לעמיל האבד"ק גאלין השוכן באה"ק דיין בירושלים תוב"ב. על דבר קדשו מיום כ"ד תשרי, אשר מעכ"ת אומר שיותר ראוי להשיב בדי"ת לשוכני אה"ק. אם לדון, יש תשובה. כי הם אין להם אומנות אלא הוא, לעסוק בתורה, ואין צריכים לדידי ולדכותי. עם כל זאת שמעתי הפעם ועברתי על דבריו..." (שו"ת רבי שלמה איגר, ח"ב, אה"ע סי' ט).

כן החליף מכתבים עם הרחיק בעל היחידושי הרי"ם מגור זי"ע, שהעריצו כערכו הרם, וכפי שנראה מדבריו שתשובתו אליו (מיום ט' אייר תרי"ב): "לכבוד אהובי ידיד הרב המאור הגדול חריף ובקי הצדיק חכם ושלם מוה' אשר לעמיל נ"י ד"ץ (ידין-צדק) דעה"ק ירושלים תוב"ב". אדיש, בדרות קדשו הגיעני עם פלפל נחמק, והנה כי הוא בענין שדשו בו רבים ראשונים ואחרונים וצריך לאריכות רב מה שאן לי פנאי כלל, עכ"י לחיבת רום מעלתו ולכבוד המקום קדוש אשר הוא יושב בה פניתי מעט להשיב לרו"מ". ובסיום התשובה כותב היחידושי הרי"ם: "והי' יתן לו ולכל היושבים בעה"ק חיים ברכה ושלו וכל טוב ותתפללו גם בעזרינו, ירחם ה' עליו להשיב נדחיו למקום קדשינו ותפארתנו..." (שו"ת הרי"ם, אה"ע סי' ט).

אחד מפסקיו השעיר בשעתו את עולם ההלכה. היה זה בחורף תרי"ח, כשמרא דארגא קדישא הגי"ר שמאל סלאנט זצ"ל יצא לחו"ל לאסוף כספים לטובת הישוב המתחדש, ורבי